

Různé významy stejných slov

Rudolf Steiner

A při této příležitosti si povšimněte především něčeho jiného, že totiž na těchto dvou místech se mohou vyslovit tatáž slova, avšak mohou současně na těchto dvou místech znamenat něco úplně jiného. Co znamenají na konci 10. obrazu v *Probuzení duší*, je podmíněno tím, že slova Marie byla předtím proměnou jiných slov řečených ve *Strážci prahu*, že v duši Marie žije něco, co je řečeno předtím:

*Maria, jak jsi ji chtěl vidět ty,
ta není ve světech, kde svítí pravda.
Můj posvátný slib ať září silou,
jež ti má uchovat, co sám sis vydobyl.*

Nyní říká: *Najdeš mě v jasných světelných pláních.
Už neříká v chladných ledových pláních, ale*

*Najdeš mě v jasných světelných pláních,
kde zářící krása životní síly tvoří,
na dně světa mě hledej, kde si duše
chtějí vybojovat city bohů
láskou, jež vlastní bytost ve vesmíru zří.*

Ta slova jsou obrácena jinak než v 2. obraze ve *Strážci prahu*. Co se jeví jako rozmluva mezi Luciferem a Benedictem (*Já budu bojovat - a tím sloužit bohům*) na konci tohoto 10. obrazu v *Probuzení duší*, se tak stává něčím zcela jiným, než čím to bylo na konci 3. obrazu ve *Strážci prahu*. Tím je vrženo světlo na něco, co vládne takřka jako ahrimanský ráz právě ve všem rozumovém myšlení, v celé rozumové kultuře současné doby.

K tomu nejtěžšímu pro tuto zevní rozumovost v kultuře přítomnosti patří u lidí to, aby nahlédli, že tatáž slova v různých souvislostech vyjadřují něco nestejného. Naše současná kultura je uzpůsobena tak, že se lidé domnívají, když mají slova, pak tedy musí z těchto slov, pokud jsou ražena pro fyzický plán, vyplynout vždy totéž. Zde máme zároveň to místo, kde Ahriman nejintenzivněji sedí lidem přítomnosti za krkem, kde jim znemožňuje pochopit, že se slova v jejich hluboké podstatě stávají teprve tehdy živými, když je spatřujeme v souvislosti, v níž se nacházejí. Nic z toho, co přesahuje fyzický plán, není možné pochopit, když se tato okultní skutečnost nebere na zřetel. Pro naši současnou dobu je mimořádně důležité, aby jako protiváha k zevní rozumové kultuře, která uchopila všechny lidi, mohla tato okultní skutečnost působit na duše, na srdce.

A dále, moji milí přátelé, mezi mnohým, co pro tato myste-
rijní dramata přichází v úvahu, si všimněte, jak svérázná postava Ahrimana se právě v *Probuzení duší* nejprve tiše
připlíží, jak se ukazuje jen jakoby procházející mezi osobami, jak ale ke konci *Probuzení duší*
stále víc a více nabývá na významu. Pokusím se také, abych tyto skutečnosti, které přicházejí
v úvahu pro tvárnost Ahrimana a Lucifera a pro leccos jiného, vyložil ve zvláštním spise,
který ještě za tohoto přednáškového cyklu, pokud možno do poloviny týdne, se bude moci
dostat do vašich rukou a který ponese název *Práh duchovního světa (Die Schwelle der
geistigen Welt)*, protože se mi jeví obzvlášť nutným, aby se v této době našim přátelům
osvětlily různé oblasti. Člověk si snadno neujasní takové postavy, kterými jsou Lucifer a
Ahriman a může být proto užitečné, aby jsme si dávali trochu pozor právě v *Probuzení duší*
na to, že komu ve světě není tak úplně nejasné ahrimanství, může si myslet něco, co někdo
druhý třeba rovněž myslí z nevědomých ahrimanských podnětů, ale myslí si to v jiném ladění.
Snad přece jen je mezi vámi některá duše, která se může vcítit do všech těch souvislostí,
proudících do slov, jaká nabývají výrazu v Ahrimanovi, dokud se ještě takřka plíží mezi
osobami:

*Tak se jím nedej ještě poplést docela.
Práh přece střeží věrně,
třebaže nyní používá šatu,
který jsi v duchu nejprve ty sám
sláтал ze starých kusů hrůzy.
Jako umělec bys ho ovšem neměl
tvořit v špatném dramatickém stylu.
Ale to později uděláš lépe,
duši však ještě i karikatura slouží.
Ani není nutný příliš silný tlak,
aby se ti ukázalo, čím dosud je.
Všímej si, jak Strážce mluví;
jeho tón je elegický, plný patosu.
To mu nedovol, potom ti ukáže,
od koho ještě dnes je příliš vypůjčen.*

Mohu si představit, že někdo z toho či onoho estetického stanoviska shledá všelicos
hodné kritiky na celém způsobu, jak jsou tato mysterijní dramata před námi uvedena. Moji
milí přátelé, i tyto námitky mezi mnohými jinými námitkami proti antroposofii jsou vyřízené
pro toho, kdo je schopen se vpravit do rozpoložení Ahrimana. Přemoudřelí lidé přítomnosti,
kteří antroposofii peskují, zcela náleží k onomu rodu, o němž básník říká: „Čerta ti lidé
nepozorují, i kdyby už je držel za límec“. Právě tito odpůrci antroposofie však mohou být tak
trochu posuzováni tím, co zde při svém plížení říká Ahriman.

Ten se pak proti nám staví ve své vážnější podobě tam, kde do dění znázorněného
dramatu poněmáhle zasahuje smrt Stra-dera. Zasahuje tak, že síly vycházející z této smrti, by

se měly pro duševní pohled hledat v jejich působení na vše, co se jinak děje v *Probuzení duší*. A vždy znovu se musí opakovat, že toto probuzení se děje různým způsobem. Pro Marii to nastává tím, že před její duši vystupují následkem zvláštních věcí ony duševní síly, které nacházejí svůj duchovně skutečný výraz v Luně a Astridě, pro Jana Thomasia se to děje tím že se v něm stává zážitkem „zakleté tkaní bytosti vlastní“, jak to před něj hmatatelně duchovně - smí-li se použít tohoto absurdního výrazu - předstupuje v druhé Filii, a zase jiným způsobem se to děje pomocí Filie pro Capesia. Ale ještě v mnohem jiné formě se může ponenáhlu rozednívat toto probuzení v duších; tak vidíme takové rozednívání v 11. obraze pro duši Stradera. Zde nemáme ony - jak už se řeklo - hmatatelně duchovní síly duše jako Lunu, Filii, Astridu a druhou Filii, zde máme ještě imaginativní obrazy, kterými vzařují duchovní události do fyzického vědomí. Tento stupeň probuzení duše, který takto může nastoupit ve Straderovi, je možné znázornit jen tím, že se ukazuje takové imaginativní poznání, jakým je obrazné znázornění lodi v 11. obraze.

Probuzení duše (iniciace) se může znenáhla připravovat v podobě ještě jiné. To zase najdete - a teď ovšem myšleno po uvedení Ahrimana v 12. obraze v rozhovoru mezi Hilariem a Romanem. Zde je třeba obrátit duševní pohled k tomu, co se událo v duši Hilariově od událostí *Strážce prahu* až k těm v *Probuzení duší* a co se vyjadřuje ve slovech Hilaria:

*Dík, můj příteli, za tato slova mystova.
Už často jsem je slyšel, ale teprve teď
cítím, co utajeně obsahují.
Těžko k vystižení jsou světové cesty.
Mně, můj milý příteli, se sluší čekat,
až duch mi bude chtít ukázat směr,
který je přiměřený mému zření.*

Jaká slova říká Romanus? Říká slova, která mohl Hilarius vždy znovu a znovu slyšet z místa, kde v chrámu stál Romanus, slova která Romanus tak často na tomto místě říkal, ale která až do tohoto zážitku přecházela před duševním pohledem Hilariovým bez onoho hlubšího pochopení, které se může nazvat pochopením života. Také to je již částí probuzení duše, probo- joval-li se člověk k pochopení toho, co vnímal ve formě myšlenek, čemu mohl naprosto správně rozumět, o čem mohl snad dokonce přednášet, a přesto to neměl v živoucím pochopení. Člověk může do sebe přijmout všechno, co se učí v antroposofii, co obsahují knihy, přednášky a cykly, může to dokonce sdělovat druhým, sdělovat snad k jejich velkému užítku, a přesto může přijít k tomu, že tak rozumět, jak rozumí Hilarius slovům Romanovým, je možné teprve po určitém zážitku, na který se musí v klidu čekat až k určitému stupni probuzení v duši. Kéž by se mohla velká část našich přátel přenést do nálady očekávání, do této nálady očekávání příchodu toho, co obsahuje snad jen zdánlivě docela jasné, ale přece jen ještě nepochopené předzvěstování v teoriích a rozbořech. Pak by také v těchto duších mohlo najít své místo něco z toho, co se dostalo k výrazu v 3. obraze *Probuzení duší* ve slovech Straderových. Tam, kde stojí Strader mezi Felixem Baldě a Capesiem, kde stojí mezi oběma tak podivným způsobem, že totiž podle slov je mu to všechno známé, co tito říkají, že však teď, přestože by si to

mohl sám sobě opakovat, to nemůže pochopit. Ví to, může to dokonce pokládat za moudrost, ale pozoruje, že existuje cosi takového, co se dá vyjádřit slovy:

*Capesius a otec Felix, ti oba dva
v jasných slovech temný smysl kryjí.*

Naši přemoudřelí lidé dneška jistě někdy připustí, že ten nebo onen člověk může jasný smysl ukrýt v temných slovech, ale už ne snadno někdo z těch zcela chytrých lidí dneška připustí, že v jasných slovech by se mohl skrývat temný smysl. Přece však lze připustit, že v jasných slovech by mohl být skrytý temný smysl, totiž to vyšší v lidské přirozenosti. Jasně jsou mnohé vědy, moji milí přátelé, mnohé filosofie. Ve světovém vývoji lidstva by se však přihodilo ledaco důležitého, kdyby přišli filosofové, kteří by se uměli přiznat, že sice od systému k systému přinášeli ve filosofích lidé jasno a vždy opět jasno, takže se může říci, že ty věci jsou jasné - že však v jasných slovech může být temný smysl. Kdyby ti mnozí považující se za přemoudré, kteří to, co vědí, mají oprávněně v určitých mezích za moudrost, kdyby se uměli postavit před světem tak, jak se staví Strader vedle otce Felixe a Capesia, řekli by:

*Často jsem chápal, co nyní říkáte,
a měl jsem to pak za moudrost,
ale teď ani slovo nechápu ve vašich řečech.
Capesius a otec Felix, ti oba dva
v jasných slovech temný smysl kryjí.*

Představte si, moji milí přátelé, takového filosofa přítomnosti nebo minulosti, který vypracoval svým způsobem přesvědčující, jasnou filosofii a pak se postavil vedle této své filosofie, této v jistém smyslu výslednice myšlení lidstva, a řekl by: Často jsem chápal, co jsem tu napsal, a měl jsem to pak za moudrost, ale teď ani slovo nechápu v těchto řečech, dokonce i v těch, které jsem sám napsal, je mi teď mnohé k nepochopení, tyto řeči v jasných slovech temný smysl kryjí. Že ano, není snadné si představit nějakého myslitele a filosofa přítomnosti nebo nedávné minulosti s takovým přiznáním, také ne některého z těch přechytrých lidí v naší materialistické nebo, jak se vznešeněji říká, monistické době. A přece by pro naši současnou kulturu bylo požehnáním, kdyby se lidé uměli k myšlenkám a k jiným kulturním výkonům postavit tak, jak se tu staví Strader vedle otce Felixe a Capesia, kdyby těchto lidí bylo stále více a kdyby antroposofie mohla něčím přispět právě k tomuto sebepoznání.

GA 147